

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет медико-фармацевтичних технологій
Кафедра нормальної та патологічної фізіології

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ КОСМЕТОЛОГІЧНОЇ
АНАТОМІЇ, ФІЗІОЛОГІЇ, ПАТОЛОГІЇ

(назва освітньої компоненти)

РОБОЧА ПРОГРАМА
освітньої компоненти

підготовки другого Магістерського рівня
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань 22 Охорона здоров'я
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності 226 Фармація, промислова фармація
(код і найменування спеціальності)

освітньої програми Технології парфумерно-косметичних засобів
(найменування освітньої програми)

спеціалізації (й) _____
(найменування спеціалізації, за наявності)

Робоча програма освітньої компоненти Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології спеціальності 26 Фармація, промислова фармація освітньої програми Технології парфумерно-косметичних засобів (4,10д, 5,6з, 4,6з) 2-3 курсів.

Розробники:

Кононенко Надія, зав. каф. нормальної та патологічної фізіології, д.мед.н., професор
Рибак Вікторія, професор каф. нормальної та патологічної фізіології, д.біол.н., професор
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри
нормальної та патологічної фізіології

Протокол від «02» вересня 2022 року № 2

Зав. кафедри

(підпис)

проф. Надія КОНОНЕНКО

(прізвище та ініціали)

Робоча програма схвалена на засіданні профільної методичної комісії
з біомедичних дисциплін

Протокол від «12» вересня 2022 року № 1

Голова профільної комісії

(підпис)

проф. Надія КОНОНЕНКО

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська

Статус освітньої компоненти: 4,10д, 5,5з, 4,6 (вибіркова)

Передумови вивчення освітньої компоненти: вивчення освітньої компоненти «Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології» формує у майбутніх провізорів-косметологів розуміння важливості фундаментальних знань з анатомії, фізіології та патології при проведенні косметологічних процедур; забезпечує фундаментальну підготовку та набуття практичних навичок для наступної професійної діяльності; базується на вивченні студентами нормальної фізіології, анатомії людини, біології з основами генетики, біохімії, патологічної фізіології, мікробіології.

Предметом вивчення освітньої компоненти «Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології» є особливості будови та функціонування шкіри, м'язів обличчя, крово- та лімфообігу; закономірності старіння, патологічні процеси, що впливають на стан шкіри, типові захворювання шкіри та ускладнення косметологічних процедур.

Інформаційний обсяг освітньої компоненти. На вивчення освітньої компоненти для освітньої програми Технології парфумерно-косметичних засобів (4,10д, 5,6з, 4,6з) відводиться **90 годин 3,0 кредити ECTS.**

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання освітньої компоненти «Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології» є формування у студентів здатність розуміти особливості будови голови та шиї, системи крово- та лімфообігу; знати будову шкіри; розуміти причини, механізми розвитку та прояви найбільш поширених захворювань шкіри та внутрішніх органів, патологічних процесів, що можуть стати причиною появи косметологічних дефектів; забезпечити фундаментальну підготовку та набуття практичних навичок для наступної професійної діяльності провізора-косметолога.

Основними **завданнями** освітньої компоненти «Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології» є надати знання з особливостей анатомії та фізіології голови і шиї, фізіології та патології шкіри, патологічних процесів, знання яких необхідні провізору-косметологу; закласти основи для вивчення студентами мікробіології, біохімії, фармакології, фармакотерапії, що передбачає інтеграцію викладання з цими дисциплінами та формування умінь застосовувати отриманні знання в процесі подальшого навчання й у професійній діяльності.

3. Компетентності та результати навчання

Освітня компонента «Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології» забезпечує набуття здобувачами вищої освіти **компетентностей:**

- *загальних:*

ЗК 1. Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професії, вміння застосовувати знання у практичних ситуаціях.

- *фахових:*

ФК 2. Здатність застосовувати методики ідентифікації фізіологічного стану шкіри та її додатків, диференціювати їх особливості в залежності від індивідуальних властивостей організму, віку, статі клієнта тощо.

ФК 3. Здатність застосовувати методики диференціювання патологічних станів шкіри та її придатків, впроваджувати технології косметологічного догляду із врахуванням особливостей їх патологічного стану.

ФК 7. Здатність здійснювати обґрунтований вибір та застосовувати технології косметичного догляду та корекції косметичних недоліків із використанням сучасних апаратних, мануальних та ін'єкційних методик в залежності від індивідуальних особливостей клієнта.

ФК 11. Здатність обирати та застосовувати сучасні методики проведення наукових досліджень; використовувати методи математичного аналізу і моделювання, теоретичного і експериментального дослідження відповідно до сучасних напрямків розвитку парфумерно-косметичної галузі та сфери практичної косметології, аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень;

ФК 14. Здатність впроваджувати інноваційні технології діагностики стану шкіри та її придатків в комплексній схемі косметологічного догляду за шкірою та її придатками для корекції косметичних недоліків в умовах косметологічного закладу.

ФК 15. Здатність застосовувати сучасні методи діагностики фізіологічного та патологічного стану волосся, здійснювати вибір раціонального косметичного догляду за волоссям та шкірою голови, застосовувати раціональні косметичні процедури та засоби в залежності від індивідуальних особливостей клієнта.

ФК 16. Здатність ідентифікувати стан шкіри та її придатків із віковими особливостями та застосовувати технології косметологічного догляду за ними із врахуванням індивідуальних властивостей клієнта із віковими ознаками.

- *програмні результати навчання:*

ПРН 2. Володіти методиками ідентифікації фізіологічного та патологічного станів шкіри та її придатків, диференціювати їх особливості в залежності від індивідуальних властивостей організму, факторів віку, статі клієнта тощо.

ПРН 3. Застосовувати технології косметологічного догляду за шкірою та її придатками із врахуванням особливостей їх фізіологічного та патологічного стану.

ПРН 7. Здійснювати обґрунтований вибір та застосовувати технології косметичного догляду й корекції косметичних недоліків із використанням сучасних апаратних, мануальних та ін'єкційних методик в залежності від індивідуальних особливостей клієнта.

ПРН 11. Здійснювати вибір методик проведення наукового дослідження; використовувати методи математичного аналізу і моделювання, теоретичного і експериментального дослідження відповідно до сучасних напрямків розвитку парфумерно-косметичної галузі та сфери практичної косметології, аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень.

ПРН 14. Впроваджувати інноваційні технології діагностики стану шкіри клієнта в комплексній схемі догляду за шкірою та її придатками та корекції косметичних недоліків в умовах косметологічного закладу.

ПРН 15. Володіти сучасними методами діагностики фізіологічного та патологічного стану волосся, здійснювати вибір раціонального косметичного догляду за волоссям та шкірою голови, застосовувати раціональні косметичні процедури та засоби в залежності від індивідуальних особливостей клієнта.

ПРН 16. Ідентифікувати стан шкіри та її придатків із віковими особливостями, застосовувати технології косметологічного догляду за ними із врахуванням індивідуальних здатностей клієнта із віковими ознаками.

Інтегративні кінцеві *програмні результати навчання* (ПРН), формуванню яких сприяє освітня компонента:

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти повинен *знати:*

- особливості анатомії та фізіології голови та шиї;
- особливості фізіологічного стану шкіри та її придатків;
- загально-біологічне значення типових патологічних процесів, їх роль у патології;
- загальні закономірності, що лежать в основі патологічних процесів.

вміти:

- аналізувати причинно-наслідкові порушення, патологічні і пристосувально-компенсаторні реакції, знаходити провідну ланку патогенезу захворювань шкіри;
- диференціювати особливості фізіологічного стану шкіри та її придатків в залежності від індивідуальних властивостей організму, віку, статі клієнта;
- застосувати необхідні методи для моделювання та аналізу патологічних процесів у косметології;
- диференціювати патологічні стани шкіри та її придатків;
- розв'язувати розрахункові та ситуаційні задачі, аналізувати дані реальних клінічних ситуацій.

володіти:

- методами моделювання порушень периферичного кровообігу;
- методами визначення індексу маси тіла;
- методом оцінювання стану шкіри.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах											
	денна форма (4,10д)						заочна форма (5,6з; 4,6з)					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем.	пз	лаб.	с. р.		л	сем.	пз	лаб.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Анатомія, фізіологія та патологія голови та шиї												
Тема 1. Вступ. Анатомія та патологія кісток черепа	6	2		2		2	6	2				6
Тема 2. Анатомія та патологія м'язів і нервів голови та шиї	5	1		2		2	6			1		5
Тема 3. Загальні принципи кровопостачання голови та шиї.	5	1		2		2	6			1		4
Тема 4. Місцеві порушення кровообігу	6	1		2		3	6			1		5
Тема 5. Лімфатична система та її патологія	8	1		4		3	6			1		5
КЗМ 1												
Разом за	30	6		12		12	30	2		4		25

змістовим модулем 1												
Змістовий модуль 2. Гістологія, фізіологія та патологія шкіри												
Тема 6. Гістологія та фізіологія шкіри	7	1		2		3	7	1		1		5
Тема 7. Старіння	6	1		2		3	7	1				4
Тема 8. Патологія шкіри	9	2		4		3	8			2		8
Тема 9. Косметологія без наслідків. Побічні реакції та ускладнення КЗМ 2	8	1		4		4	8					5
Разом за змістовим модулем 2	30	5		12		13	30	2		3		22
Змістовий модуль 3. Типові патологічні процеси												
Тема 10. Алергія	6	1		3		3	6			1		5
Тема 11. Порушення водно-електролітного обміну.	6	1		2		3	6	1		1		5
Тема 12. Голодування	6	1		2		3	6			1		5
Тема 13. Вітаміни та їх значення для організму	6	1		2		2	6			1		5
Тема 14. Системні хвороби сполучної тканин КЗМ 3	6	1		3		2	6			1		7
Разом за змістовим модулем 3	30	5		12		13	30			5		27
Семестровий залік з модуля	залік						залік					
<i>Усього годин</i>	90	16		36		38	90	4		12		74

5. Зміст програми освітньої компоненти

Змістовий модуль 1. Анатомія, фізіологія та патологія голови та шиї

Тема 1. Вступ. Анатомія та патологія кісток черепа. Основні поняття дисципліни. Мета та завдання вивчення ПАКАФМ. Програмні компетентності та цілі навчання. Відділи голови.

Кістки черепа. Форми голови, статеві і вікові відмінності. Патологія щелепно-лицевої ділянки. Заяча губа та вовча паша

Тема 2. Анатомія та патологія м'язів і нервів голови та ший. Міологія. Будова м'яза. Анатомія м'язів обличчя та ший. Вікові зміни обличчя. Фейсбілдінг. Тейпування. Масаж. Нерви голови та обличчя. Невралгія трійчастого нерва.

Тема 3. Загальні принципи кровопостачання голови та ший. Кровопостачання обличчя та ший. Зовнішня сонна артерія, область кровопостачання. Внутрішня сонна артерія, її відділи, зони кровопостачання. Внутрі- та позачерепні притоки внутрішньої яремної вени. Види порушення периферичного кровообігу та їх характеристика. Захворювання сонної артерії.

Тема 4. Місцеві порушення кровообігу. Артеріальна та венозна гіперемія, ішемія, стаз, тромбоз, емболія: визначення, етіологія, патогенез, клінічні прояви, наслідки.

Тема 5. Лімфатична система та її патологія. Будова та функції лімфатичної системи. Порушення функції лімфатичної системи. Лімфатичний набряк. Лімфаденіт. Лімфангіосаркома.

Змістовий модуль 2. Гістологія, фізіологія та патологія шкіри.

Тема 6. Гістологія та фізіологія шкіри. Шкіра, її функції. Будова і типи шкіри. Похідні епідермісу (волосся, нігті). Фототипи шкіри за Фицпатриком. Дерматовенерологія. Зв'язок захворювань внутрішніх органів зі змінами шкіри.

Тема 7. Старіння. Старіння: визначення, класифікація. Закономірності вікових змін. Теорії старіння. Старіння шкіри: визначення, причини та фактори. Ознаки та процеси старіння шкіри. Особливості загорілої шкіри. Методи підтримки фізіологічного стану шкіри.

Тема 8. Патологія шкіри. Первинні та вторинні морфологічні елементи шкіри. Дерматити, дерматози: визначення, захворювання. Екзема: етіологія, види, клінічні прояви. Акне: визначення, етіологія, патогенез, клінічні прояви. Специфічні захворювання шкіри, їх види. Гноячкові захворювання шкіри. Вірусні хвороби шкіри. Псоріаз. Демодекс.

Тема 9. Косметологія без наслідків. Побічні реакції та ускладнення. Поняття про побічні ефекти і ускладнення. Побічні ефекти: основні ознаки, види. Найбільш типові побічні ефекти філерів, пілінгу. Ускладнення контурній пластиці, ботулінотерапії, мезонітей, хімічного пілінгу.

Змістовий модуль 3. Типові патологічні процеси.

Тема 10. Алергія. Визначення алергії, класифікація алергенів. Патогенез алергії. Медіатори алергії. Класифікація алергії. Кропив'янка, набряк Квінке. Анафілактичний шок: етіологія, патогенез, клінічні ознаки, невідкладна допомога.

Тема 11. Порушення водно-електролітного обміну. Поняття водно-електролітного обміну. Види рідини в організмі людини. Механізми руху рідини. Порушення водно-електролітного обміну. Типові форми дисгідрії. Їх характеристика. Набряки: визначення, класифікація, характеристика. Типові ознаки порушень обміну мікроелементів.

Тема 12. Голодування. Визначення поняття, види голодування. Причини голодування. Характеристика періодів повного голодування з водою. Фактори, що впливають на тривалість голодування. Неповне голодування: визначення, особливості, види. Часткове (якісне) голодування.

Тема 13. Вітаміни та їх значення для організму. Загальна характеристика вітамінів. Класифікація вітамінів. Значення вітамінів для організму людини. Характеристика вітамінів А, Е, В2, В5, В6, С, РР, Н.

Тема 14. Системні хвороби сполучної тканини. Принципи будови сполучної тканини. Хвороби сполучної тканини: види, фактори ризику. Системний червоний вовчак: визначення, епідеміологія, ознаки, зміни шкіри та інших органів. Системна склеродермія: визначення, епідеміологія, ознаки, зміни шкіри та інших органів. Дерматоміозит: визначення, епідеміологія, ознаки, зміни шкіри та інших органів.

Семестровий модульний контроль

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма 4,10	Заочна форма 5,6/4,6
1	Прикладні аспекти косметологічної анатомії, фізіології та патології. Вступ	1	1
2	Анатомія та патологія кісток черепа	1	-
3	Анатомія та патологія м'язів і нервів голови та шиї	1	-
4	Загальні принципи кровопостачання голови та шиї	1	1
5	Місцеві порушення кровообігу	1	-
6	Лімфатична система та її патологія	1	-
7	Гістологія та фізіологія шкіри	1	1
8	Старіння	1	1
9	Неспецифічні захворювання шкіри.	1	-
10	Специфічні захворювання шкіри.	1	-
11	Косметологія без наслідків. Побічні реакції та ускладнення	1	-
12	Алергія	1	-
13	Порушення водно-електролітного обміну.	1	-
14	Голодування	1	-
15	Вітаміни та їх значення для організму	1	-
16	Системні хвороби сполучної тканин	1	-
Усього годин		16	4

7. Теми семінарських занять

Не передбачено начальним планом.

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма 4,10	Заочна форма 5,6/4,6
1	Тема 1. Анатомія та патологія кісток черепа.	2	-
2	Тема 2. Анатомія та патологія м'язів і нервів голови та шиї	2	1
3	Тема 3. Загальні принципи кровопостачання голови та шиї.	2	1
4	Тема 4. Місцеві порушення кровообігу	2	1
5	Тема 5. Лімфатична система та її патологія. ЗМК 1	4	1
6	Тема 6. Гістологія та фізіологія шкіри	2	-
7	Тема 7. Старіння	2	-
8	Тема 8. Патологія шкіри	4	2
9	Тема 9. Косметологія без наслідків. Побічні реакції та ускладнення. ЗМК 2	4	-
10	Тема 10. Алергія	3	1
11	Тема 11. Порушення водно-електролітного обміну.	2	1
12	Тема 12. Голодування	2	1

13	Тема 13. Вітаміни та їх значення для організму	2	1
14	Тема 14. Системні хвороби сполучної тканин. ЗМК 3	2	1
15	Семестровий модульний контроль	1	1
Усього годин		36	12

9. Теми лабораторних занять

Не передбачено начальним планом.

10. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма 4,10	Заочна форма 5,6/4,6
1	Тема 1. Анатомія та патологія кісток черепа.	2	5
2	Тема 2. Анатомія та патологія м'язів і нервів голови та шиї	2	5
3	Тема 3. Загальні принципи кровопостачання голови та шиї.	2	5
4	Тема 4. Місцеві порушення кровообігу	3	5
5	Тема 5. Лімфатична система та її патологія.	3	5
6	Тема 6. Гістологія та фізіологія шкіри	3	6
7	Тема 7. Старіння	3	5
8	Тема 8. Патологія шкіри	3	6
9	Тема 9. Косметологія без наслідків. Побічні реакції та ускладнення.	3	5
10	Тема 10. Алергія	3	5
11	Тема 11. Порушення водно-електролітного обміну.	3	5
12	Тема 12. Голодування	3	5
13	Тема 13. Вітаміни та їх значення для організму	2	5
14	Тема 14. Системні хвороби сполучної тканин.	1	5
15	Семестровий модульний контроль	2	2
Усього годин		38	74

Завдання для самостійної роботи

1. Студенти самостійно опрацьовують теми самостійної роботи з дисципліни, які не входять по плану аудиторних занять використовуючи основну, додаткову навчальну літературу та Інтернет ресурси.

2. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти самостійно оформлюють матеріал та представляють викладачеві.

Індивідуальні завдання

- 11.1. Підготовка рефератів з тем дисципліни;
- 11.2. Розробка та доповідь презентацій.
- 11.3. Участь у роботі студентського наукового гуртка та виступи на наукових форумах.
- 11.4. Підбір відео та аудіо матеріалів із розділів навчальної дисципліни

11. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

**Схема нарахування та розподіл балів
ТПКЗ (4,10д р.н.)**

Змістовий модуль 1						Сума
T1	T2	T3	T4	T5	ЗМК 1	60-100
3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	8-13	
Змістовий модуль 2						
T6	T7	T8	T9	ЗМК 2		
3-5	3-5	3-5	3-5	8-13		
Змістовий модуль 3						
T10	T11	T12	T13	T14	ЗМК 3	
3-5	3-5	3-5	3-5	8-14		

**Схема нарахування та розподіл балів
ТПКЗ (5,6з р.н., 4,6з р.н.)**

Змістовий модуль 1				Сума
T3	T4	T5	ЗМК 1	60-100
3-5	3-5	3-5	12-20	
Змістовий модуль 2				
T7	T9	ЗМК 2		
3-5	3-5 3-5	12-20		
Змістовий модуль 3				
T11	T14	ЗМК 3		
3-5	3-5	12-20		

**12. Форми поточного та семестрового контролю
успішності навчання**

При виставленні балів за поточний контроль оцінці підлягає робота на занятті під час розбору теми:

- ✓ засвоєння теоретичних питань теми;
- ✓ виконання практичних завдань та відпрацювання практичних навичок;
- ✓ тестування (тестових завдань на паперовому носію або комп'ютері);
- ✓ виконання завдань для самостійного рішення під час практичного заняття.

Таблиця нарахування балів поточного контролю

Кількість балів	Бали оцінювання
Здобувач вищої освіти твердо засвоїв теоретичний матеріал теми, вільно використовує набуті теоретичні знання при виконанні практичних завдань та виконанні завдань для самостійного рішення, дає відповіді на тестові завдання на 90-100%.	5 балів
Здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал теми, але припускається певних неточностей у визначеннях та формулюваннях, виконує практичні завдання та завдання для самостійного рішення, дає відповіді на тестові завдання на 70-89%.	4 бали
Здобувач вищої освіти показує низький рівень теоретичних знань, непереконливо відповідає, допускає грубі помилки при виконанні практичних завдань та	3 бали

виконанні завдань для самостійного рішення, дає відповіді на тестові завдання на 60-69%.	
Здобувач вищої освіти не опанував теоретичний матеріал теми, не знає визначень, формулювань, класифікацій, не виконує практичне завдання, дає відповіді на тестові завдання на 1-59%.	0 балів

Складання змістового модульного контролю

Під час змістового модульного контролю оцінюються теоретичні знання та практичні навички здобувачів вищої освіти.

Завдання для змістових модульних контролів складаються із 4 теоретичних питань за темами змістових модулів.

ЗМК 1, 2 (для ТПКЗ (4,10 р.н.)) оцінюється в 8-13 балів, які є результатом суми балів: 2,0-2,5-3,3 бали за кожну правильну відповідь; **ЗМК 3** – оцінюється в 8-14 балів, які є результатом суми балів: 2,0-2,5-3,5 бали за кожну правильну відповідь, що відповідає оцінці 3-4-5.

ЗМК 1, 2, 3 (для ТПКЗ (5,6 р.н., 4,6 р.н.)) оцінюється в 12-20 балів, які є результатом суми балів: 3,0-4,0-5,0 бали за кожну правильну відповідь, що відповідає оцінці 3-4-5.

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		оцінка	залік
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E	незадовільно	не зараховано
35-59	FX		

Форми *поточного* контролю: усне опитування, тестовий контроль, змістова модульна контрольна робота; *семестровий модульний контроль* для ТПКЗ (4,10д р.н.; 5,6з р.н.; 4,6з р.н.) – залік.

13. Методичне забезпечення

1. Презентації лекцій.
2. Методичні рекомендації до практичних занять.
3. Прилади та обладнання для виконання практичних завдань.
4. Тестові завдання та ситуаційні задачі для поточного контролю.
5. Теоретичні питання для змістових модульних контролів.

14. Рекомендована література

Основна

1. Анатомія людини : підручник : у 3 т. Т. 1 / А. С. Головацький [та ін.] – 8-ме вид., до опрац. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 368 с.
2. Біловол, А. М., Ткаченко С. Г. Медична косметологія. – Вінніці : Нова книга, 2018 – 384 с.
3. Волковой, В. А., Малоштан, М. Л. Анатомія людини : підручник / В. А. Волковой, Л. М. Малоштан. – Харків : Бурун, 2010. – 335 с.
4. Малоштан, Л. Н. Атлас физиологии человека. Схемы. Рисунки. Таблицы : учеб. пособие для студ. вузов / Л. Н. Малоштан, Г. П. Жегунова, Е. К. Рядних ; под ред. Л. Н. Малоштан ; НФаУ. – Харків : НФаУ : Золотые страницы, 2017. – 495 с.
5. Основы практической косметологии : учеб. пособие для студентов / В. П. Федотов и др. – Запорожье : Просвіта, 2016. – 312 с.
6. Патологічна фізіологія. Лекції. Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальностей «226 Фармація, промислова фармація», «224 Технології медичної діагностики

та лікування», «227 Фізична терапія, ерготерапія» / Н. М. Кононенко, В. А. Рибак, В. В. Чікіткіна, С. І. Миронченко, І. І. Шевцов, М. О. Остапець.– Х. : НФаУ, 2021. – 460 с. / – Х.: НФаУ, 2021.– 460 с.

7. Степаненко, В. І. Дерматологія і венерологія : підручник / В. І. Степаненко, А. І. Чоботарь, С. О. Бондарь. – Київ : Медицина, 2015. – 336 с.

Шкірні ознаки внутрішніх та інфекційних хвороб в практиці сімейного лікаря : навч. посіб. / Є. Х. Заремба [та ін.] ; за ред. Є. Х. Заремби, А. В. Циснецької ; Львів. нац. мед. ун-т ім. Д. Галицького та ін. – Львів, 2014. – 183 с.

Допоміжна

1. Бауманн Л. Косметична дерматологія. Принципи і практика. – Вид-во «Медпрес-інформ», 4-е видан. – 2021. – 336 с.
 2. Практикум з біотехнології лікувально-косметичних засобів / О.В. Федорова, Р.О. Петріна, Н.Л. Заярнюк, В.В. Гавриляк, О.В. Швед, В.П. Новіков // Львівська політехніка. – 2020. – 116 с.
 3. Клінічна косметологія : підручник / О. Г. Башура [і ін.] – Харків : Основа, 2017. – 272 с.
- Дерматологія і венерологія : підручник / В.І. Степаненко, А.І. Чоботарь, С.О. Бондарь та ін.. – 2-е видан., – 2020. – 336 с.

16. Інформаційні ресурси, у т.ч. в мережі Інтернет

1. Сайт кафедри нормальної та патологічної фізіології НФаУ: <http://pat.nuph.edu.ua/>
2. Бібліотека НФаУ: e-mail library@nuph.edu.ua
3. Сайт дистанційного навчання <http://pharmel.kharkiv.edu/>
4. Нормативно-директивні документи МОЗ України <http://mozdocs.kiev.ua/>